

Tudi „sveti Stepan“ je našel tukaj svojo smrt. Druge ladije so to pot utekle, a namesto da bi nesle fantiče v Palestino, jadrale so v Egipt, kjer nesramna francoska prevarnika za svojo vero navdušene mladeniče v sužnost prodadó. Cesar Friderik II. kaznoval ju je zato neusmiljeno. — Takó žalostno je nehala križarska vojska pogumnih otrok.

Balón.

Dajdalos in sin njegov Ikaros sta bila vjetá na otoku Kretskem, od koder ni bilo drugače rešitve, nego če bi bila mogla vjetnika vzletéti kakor ptiča v zrak. In res, naredita si krila, prav taka, kakoršna imajo ptiči, nalépita si na-nja z voskom različnih peres ter se vzdigneta na teh umetelnih perotih k višku v oblake. Veter jima je ugoden; prav dobro veslata po zračnem morji; Ikaros šine celó v mladostnej razposajenosti očinej prepovedi vkljub v sinje višine, kder so ga solnčni žarki takó pálili, da se mu je vosek na perotih raztopil in predrzni letalec v morje padel ter utonil. A stari oče je srečno prifrčal v Sicilijo.

Takó pripoveduje stara grška pravljica, in ni treba omenjati, da je s tem naznačena neutešljiva želja človeška, da bi se ptiču jednako mogel svobodno gibati po zraku. V raznih časih so poskušali ljudjé iznajti letečih strojev, ki bi je gibala in vladala ljudska moč; toda zamán, in zdaj vemo gotovo, da je človeška moč nezadostna, da bi težo njegovega telesa obdržala v zraku.

Česar leteči stroji niso mogli, to se je doseglo v gotovej meri z zračnimi krogli ali balóni. Da toplota razteza vsa telesa in da topli zrak radi manjše gošče k višku sili, znalo se je užé davno. Poslednji pojav je zeló zanimal brata Josipa in Stepana Mongolfier-ja iz Annonay-a na Francoskem ter ju navdal z misljo, da bi se topli zrak zajél v velik iz platna ali papirja narejen balón, ki bi moral vzletéti k višku vsled manjše teže, nego jo ima zrak jednacega obsega. Izdelali so balón imajoč v preméru preko 11 metrov in tehtajoč 240 Kilogramov; zapálili so pod njim vlažno slamo; balón se je jel počasi raztezati in napihovati, in konečno se je dvignil iz pred čudečih se gledalcev v znamenito višino. Čez deset minut je padel zopet na zemljo na 2275 metrov oddaljenem kraji, od ondod, od koder je odplaval. To se je zgodilo 3. rožnika 1783 l. Brž se je raznesla vést o tej nevidenej prikazni po vsej zemlji, in kmalu se je rodila v glavah pogumnih mož misel zrakoplavbe.

V Parizu so skladali novce, da bi se izgotovil velik balón, kateri pa naj bi ne bil napolnen z zgretim navadnim zrakom, nego s posebnim plinom, vodorodom, kateri je 14krat laži nego li zrak. Vodorod so se ravno o tem času naučili ljudje dobivati razkladajoč vodo s pomočjo železa in sirkove kisline. Ker je profesor Charles prvi bil, ki je z vodorodom balón napolnil, zato so balóne po njegovem navodu ustrojene začeli imenovati Charliere; prejšnji pa slujejo še dandanes po iznajditelju Mongolfier-ju.

Prvi Charlier je imel čudno osodo. Pri napolnovanju z vodorodom, kar se je radi novosti in neizkušnosti v tej reči jako neprevidno godilo, se je balonov tafet tako zgrèl, da so ga morali z brizgljami kropiti, bojéč se, da bi se ne vnel, ker je vodorod gorljiv plin; štiri dni je trajalo napolnovanje,

čez pet dni so nesli balón, ki je bilo v njem dve tretjini vodoroda, na Marsovo polje poleg Pariza, tu ga dopolnijo ter sredi neštnevilne množice ljudi izpusté. Topov strel je naznanil njegov vzlét. Dvigal se je tako naglo, da je kmalu izginil gledalcem v oblake; čez tri četrt ure je padel na zemljo dve in pol milje (1 Mm 10 Km) od Pariza blizo neke vási. Vaščanje viděč kroglo padati na zemljo, niso mislili družega, nego da mesec pada z nebá; opazivši, da se stvar ne giblje, osmélijo se ter gredó na pošast z vilami, cepei, motikami in s čimur je kdo mogel, ter raztrgajo nedolžni balón na drobne kosce.

Predno pa so se ljudje upali v balonih se voziti po zraku, trebalo je mnogih priprav za varnost zrakoplavcev in v kratkem času je bilo vse izmišljeno, kar koli se je dalo v ta namén storiti: s konopei so pripeli pod balón ladjico ali pleten koš, kamor se je vselej naložila pritega, to je, droban pesek v vrečah; tudi kotve ali sidra niso smeli pozabiti, da bi se balón, padajoč na zemljo, mogel vjeti; naredili so gori v balonu otvor zatvorjen s klapko, da bi se, kadar bi trebalo, mogel plin izpustiti; pod balonom ali pod ladjico so pritrčili pádnike, razprostrtim dežnikom podobne, k ladji pa so prilépili dolge papirnate trakí, da bi na njih izpoznavali, ako se balon dviga ali pada.

Toda človek ni bil prvi izmed zemeljskih stvari, ki bi se bil vspel v balonu nad oblake; živali so morale to skusiti in sicer v čudnej družčini: ovca, petelin in raca so odpluli v Mongolfierovej ladjici vpričo celega dvora tjá v sinje višine. Ko so se ti zračni potniki srečno in brez kake škode vrnili na zemljo, bilo je s tem dokazano, da ni, da bi moral človek pod balónom v ladjici poginiti in da hitro dviganje k višku, kder je zrak mnogo tanjši, zdravju ne škodi.

Prvi zrakoplávec je bil Pilatre de Rozier; vstopil je z jednim továrišem v Mongolfier, ki je imel 22 metrov v dolgostnem in blizu do 15 metrov v povprečnem preméru, dne 21. listopada 1783. l. vzdigovaje se ljudstvu nad glavami, pozdravljala sta, s prapori in klobuci vihtěč, strahu in gróze tresočé se gledalce; letela sta nad mestom Parizom ter srečno pala za četrt ure pol drugo miljo od mesta. Dviganje in padanje balónovo sta narejala z ognjem na ladjici, ki sta ga ali vspihavala, ali pa zaduševala.

Odsihmal so se čésto ponavljale zrakoplavbe in plavci so jemali s soboj tudi védnostnih nastrojev, opazujoč višino in toploto zraka in oblakov; za časa francoskih vojsk so rabili balóne Francozje, kadarkoli so hteli izvedeti sovražnikov položaj; vendar še zdaj zrakoplavba nima pravega pomena in ni nádeje, da bi se mogli balóni k potovanji po zraku vspešno rabiti. Daljša pota, ki so jo storili v balonih, so plavbe čez morsko ožino med Anglijo in Francosko; prvi, ki se je tjá čez upal, bil je Blanchard in po njem užé imenovani prvi zrakoplávec Pilitre. Poslednja plavba pa se je ponesrečila, klapka v balónu so je odprla, balón je padel bliskoma in predrzni Pilatre je umrl grozne smrti. Bil je prva žalostna žrtva nove iznajdbe.

L. 1836 je nastopil Anglež Green iz Londona pot preko morja na kopno in ker je vél ugoden veter, ostal je v balónu 19 ur. Prišel je srečno na zemljo sredi Nemčije, storivši v tem časi po zraku blizo 90 milj dolg pot, najdaljši doslej.

Gotovo bi radi znali, kake se vidijo pokrajine na zemlji, kadar se na-nje gleda iz viška in nič ne krati prostega pogleda in razgleda? Tudi na

to vprašanje so nam dali različni zrakoplavci odgovor. 158 metrov visoko se ne razloči več ljudska podoba, vasí, celó večja mesta se zdé tako majhena, da bi je spravil na pôlo papirja; reke so podobne srebrnim trakovom in gozdi temnim pégam na jásnejšem podu; prečudno je to, da se širna ravnina ne zdi ravna, temveč izgleda kakor velikanska kotlina, ki je ravno pod balonom najglobokejša. Da 'se tudi od oblakov odraža svetloba kakor od kacega zrcala, to je izkusil zrakoplávec Lounoy v Parizu 1853. l. Videl je namreč v višini kacih 1896 metrov na oblaku jasno sliko balónovo in pod njo svoj lastni obraz.

Pravi orjak mej baloni je Géant, s katerim je zrakoplávec Nadar v Parizu stopil k višku. Ladjica pod njim je bila podobna hišici, kder je imelo 13 ljudi dovolj prostora in kder jim je bilo prav ugodno pripravljeno jedí in pijače, orožja in védnostnih nástrojov, vsega je bilo v obilosti. Prvo plavbo je nastopil Nadar 4. listopada 1863. l. z Marsovega polja blizu Pariza; toda slabo se mu je godilo; balón je padel nekoliko ur po vzletu ter zabredel v močvirje pri Meauxu. Vendar se ni dal ustrašiti pogumni zrakoplavec ter je 18. listopada z večera iz nova šinil nad oblake s svojo soprugo in s šestimi družimi osobami.

Balón je preletel v jednej uri 10 milj, kmalu je bil čez meje francoske letèč preko Belgije na Hanoveransko, držèč se vedno blizu zemlje. Tudi ta plavba je bila po vsem nesrečna. Jednóč bi bila kmalu prišla ladjica pod vlak na hanoveranskej železnici, potem se je zapléla mej žice na telegrafu in pretrgavši jih grozno plazila se po zemlji; sidro, katero je Nadar vrgel, se je zapičilo v streho necega vrtnega poslopja ter se utrgalo in balón je letel dalje; tudi z družim sidrom mu je izpodletelo, in užé je jelo iti plavcem za življenje. Tu je ohranila srčnost jednega izmed družbe vse druge; ker ni bilo možno klapko, s katero se plin izpušča iz balóna, spodaj odpreti, spleza Godard k balónu preko 56 metrov k višku ter odmaší ventil. Plin je jel naglo izpuhtevati, balón je splahnil ter padal, dokler ni naposled drugi dan o pôludne pristal blizu Hanovra. Vsi potniki so bili več ali manje ranjeni, toda nikdo nevarno; mnogo delavcev je imelo dokaj opraviti, predno so jih osvobodili, kajti velikanski balón je vso ladjico popolnem pokril. v.

Svinjkanje.

(Pastirska igra.)

Vzpomládi priženó pastirčki dróbnico ali govéda na pašo. Mej črédo veselo poskakujejo lahke ptičice — pastiríce. A kaj bi otroci počeli?

„Jaz znam, kaj déljajmo,“ reče Jurko zbranim pastirjem ter napové igro. „Svinjkali se bomo.“

Gregáč! pojdi semkaj, da svinji (svínki) naredíva grad in prirédíva pastírjem prostor. A tí, Peter idi ter prinesi ónih pet pálic; pripravil sem je užé; tam v grmu so shranjene. A Bárica in Katica, vidve sédita sem na zeleno travo, in počakajta, dokler bode vse v rédu.“

Jurko in Gregáč vzameta vsak svoj skljukáč (nož) iz žepa. Jurko užé koplje jamo, kder bode grad, a Gregáč povprašuje, kako daleč od grada je zidati „stražárnice“.